

Харківський університет мистецтв ім. І. П. Котляревського
кафедра мистецтва актора та режисера театру анімації

Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра театрознавства та акторської майстерності

Світлана ФЕСЕНКО

**ОСНОВИ
ТРЕНІНГУ І ТЕХНІКИ
АКТОРА
ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК**

Львів, 2009

УДК 792.97.028.3 (075.8)

Світлана Фесенко: Основи тренінгу і техніки актора театру ляльок. – Львів, 2009. – 64 с.

Посібник С. Фесенко “Основи тренінгу і техніки актора театру ляльок” призначається для студентів вищих і середніх театральних навчальних закладів, інститутів культури, де існують кафедри театру ляльок. Його можуть також використовувати актори та режисери професійних театрів ляльок з метою підвищення своєї кваліфікації.

*Затверджено Вченою радою факультету
культури і мистецтв ЛНУ ім. Івана Франка.
Протокол № 51 від 14 квітня 2009*

Рецензенти:

Л. П. Попов, засл. арт. України, проф. (Київ)
О. Ю. Рубинський, нар. арт. України, доц. (Харків)
В. І. Цветков, засл. арт. Росії, проф. (Харків)

Наукова редакція:

Л. П. Попов, засл. арт. України, проф.
Я. В. Синиця, засл. працівник культури України, доц.

Рисунки:

В. О. Виходцевський, Д. В. Кравець

Вступне слово

Студенти театрального факультету, які вирішили пов'язати своє професійне життя з мистецтвом театру ляльок, повинні мати високий рівень загальної культури, вивчити й опанувати на практиці закони творчого процесу, а також засвоїти необхідні технічні навички та вміння.

Пошуки методики ляльководіння мають несистематичний характер. У збірниках наукових праць викладачів Ленінградського державного інституту театру, музики та кінематографії (нині Санкт-Петербурзька академія театрального мистецтва) у різні роки виходили друком окремі статті проф. М. М. Корольова, проф. Л. А. Головка, ст. викладача В. М. Михайлової, ст. викладача Т. П. Андріанової, ст. викладача С. К. Жукова. Автори розглядали методика опанування тією чи іншою системою водіння ляльки. Деякі вправи та методичні вказівки, викладені в цьому посібнику у тій послідовності, яка, з погляду автора, є доцільною та ефективною, до певної міри заповнюють ту прогалину в навчальній літературі, що існує у вищій театральній школі з проблем ляльководіння.

Посібник призначається для студентів вищих і середніх театральних навчальних закладів, інститутів культури, де існують кафедри театру ляльок. Його можуть також використовувати актори та режисери професійних театрів ляльок з метою підвищення своєї кваліфікації.

Акторів сучасного театру ляльок, який має передати через пластику ляльки усю багатогранність людських почуттів та переживань, вдихнути у ляльку життя, замало тільки практичних навичок в управлінні нею – потрібне віртуозне володіння ляльками різних систем. Сфера пластичної виразності ляльки є такою ж багатогранною, як і пластика людини. Але пластична виразність залежить від ступеня технічного володіння лялькою тієї чи іншої системи.

Професор М. М. Корольов у книзі “Искусство театра кукол” до основних систем ляльок відносить такі: маріонетки, петрушкові, тростинні, тіньові, ляльки вертепні та відкритого управління.

Чарівне “оживлення” ляльки неможливе без розвинутої здібності спостереження руху в житті та втілення його у русі ляльки. Шлях до зрозумілого руху – це обов’язкові етюди та ескізи з натури.

Спеціальна підготовка дає таку зовнішню техніку, за допомогою якої актор-лялькар може легко та правильно виконувати усілякі рухи ляльки. Зовнішня техніка за наявності творчої обдарованості завжди дає змогу створити високий сценічний результат. Але для цього потрібно пізнати можливості ляльки у процесі фізичного втілення, необхідно розуміти закони переконливого пластичного проживання. Цього можна досягти завдяки тренуванням, коли навички стануть напівавтоматичними.

Але робота у плані “голої”, абстрактної техніки – не має сенсу. Механічний рух потребує тільки уваги й пам’яті – не більше. Самі навички та вміння не стануть засобами виразу, поки не з’єднаються з внутрішньою психотехнікою актора.

М. А. Петров, актор Московського академічного театру ляльок ім. С. В. Образцова, так говорив про фах лялькаря: “Жити театральна лялька може тільки в руках актора, а не ляльководи, актора з усіма прикмета-

ми його професії: виразністю, темпераментом, гумором, баченням образу і усім тим, що називається акторською природою”. *

Спочатку треба засвоїти вправи виключно моторного та локомотивного типів, а потім поступово, вигадуючи запропоновані обставини, наблизити вправу до простих фізичних дій і нарешті – поставити перед студентом конкретну сценічну задачу, перетворюючи ці вправи у сценічні етюди. Метою такої методики є створення своєрідного “містка” від технічних вправ до вміння самостійно користуватися цією технікою під час пошуку пластичного малюнку ляльки в етюді.

Актор створює свій внутрішній образ, а лялька стає зовнішнім, пластичним вираженням, виявом цього образу. Мистецтво ляльководіння складається з того, що лялька в руці ляльководи осмислено та послідовно відтворює низку скульптурних закінчених постав, характерних для конкретної дійової особи.

Роботи з лялькою сприяють знання з образотворчих мистецтв: графіки, живопису, скульптури, а також карикатури та мультиплікації.

Рухаючись, лялька “живе”. Це “жива” скульптура у русі. Постава ляльки є невід’ємною частиною її руху, складовою пластичного образу. Чергування руху та виразної постави є складовою сценічної дії, увиразненням пластичного образу персонажа і всієї вистави.

Виконуючи вправи, студенти починають розуміти можливості “тіла” ляльки – її торсу, голови, рук, “ніг”, поступово зможуть користуватися ними у сценічній дії, отримувати від роботи приємні відчуття, емоційне задоволення.

Пластичність ляльки є наслідком освоєння зовнішньої техніки ляльководіння, образного мислення сту-

* Див.: Сперанский Е. “Актер театра кукол”, М.: ВТО, – 1965.

дента, його уяви та фантазії. Вміння аналізувати, контролювати, відбирати рухи, їх взаємно узгоджувати у просторі підтверджують здібності студента-ляльководи.

Висока майстерність ляльководіння, винахідливість і витонченість пластики ляльки породжують якісне оздоблення рухової партитури. Мистецтво ляльководіння – це професійно розвинене володіння рухами ляльки.

Витончена побудова скульптурних мізансцен та пластичних діалогів потребує також володіння специфічними навичками мікропластики.

Викладачі кафедр майстерності актора та режисури театру ляльок повинні уважно ставитися до рухових дисциплін. Якісна підготовка актора-лялькаря відбувається на заняттях з таких дисциплін як ритміка, сценічний рух, танець, жонглювання та ексцентрика. Узгодженість цих дисциплін під час навчального процесу сприяє розвитку методичних завдань та необхідних навичок в оволодінні м'язової свободи, гнучкості, сили м'язів та виразності рук. Руки й тіло лялькаря витримують додаткові навантаження під час роботи з лялькою, тому мають бути сильними і витривалими, вміти переносити навантаження з однієї групи м'язів на іншу (позаяк руки актора у театрі ляльок самі часто є основними засобами виразу). Цікавій та плідній роботі студента у театрі сприяють знання, вміння і навички з пластичного виховання.

Розділ І.

ОВОЛОДІННЯ ЕЛЕМЕНТАМИ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЧЕРЕЗ ВПРАВИ ТА ЕТЮДИ З РУКАМИ

Навчання професії актора-лялькаря розпочинається із занять, спрямованих на розвиток пластики рук і пальців, їх професійної постави. Вміння втілювати сценічну дію через рух рук у вправах, етюдах, що розвивають уяву, фантазію та образне мислення, є ключовим, комплексним підходом до вироблення студентом професійних навичок.

Вправи та подальші методичні рекомендації цього розділу можуть бути використані на першому етапі навчання, тобто у І семестрі. На них ґрунтується виховання майбутнього актора-лялькаря, вони є основою навчання наступних етапів.

Робота рук – перша й необхідна ланка у творчості актора театру ляльок. Від ступеня їх тренуваності залежить точність у роботі з лялькою. Тому так важливо, перш ніж дати до рук студентові ляльку, звернути його увагу на постійне тренування спритності, пластичності й виразності рук.

Коли перед актором театру ляльок постає завдання виконати ту чи іншу дію руками чи лялькою, працювати починає зовсім незвична для виконання цього руху група м'язів. Необхідність перебудови рухових навичок та пов'язане з цим подолання фізичної втоми роблять

перший етап сценічного існування з лялькою достатньо важким.

Щодо фізіології, то повинна відбутися повна перебудова рефлекторних звичних рухових стереотипів. Студент постає перед необхідністю освоєння нових для нього вмінь та навичок. Труднощі під час роботи над гімнастичними вправами рук зумовлені їх недостатньою життєвою тренуваністю. Але робота над цими вправами у поєднанні з життєвим досвідом може дати необхідний ефект у вихованні пластичності рук лялькаря.

Для початкового ознайомлення з гімнастичними вправами та їх освоєння достатньо 12–14 занять. Але надзвичайно важливо на цьому етапі не “засушити” фантазію студента, тому необхідно паралельно розпочати роботу над вправами для розвитку уяви і фантазії.

Вправи для розвитку гнучкості рук і пальців найкраще виконувати, тримаючи руки перед собою. Коли рух засвоєно та скоординовано, ліву руку (якщо у студента ведуча рука права) або праву (якщо ведуча ліва) підіймають над ширмою та повторюють вправи у такому положенні.

При цьому передпліччя тримають строго вертикально, а руку в лікті злегка згинають. Таке положення руки необхідне у майбутньому ляльководінні під час руху ляльки. Студент зосереджує свій погляд на роботі кисті й передпліччі. Вправу виконують з максимальною зосередженістю та увагою.

Скоординована вправа виконується з повним м'язовим зусиллям, після цього її повторюють з мінімальною м'язовою напругою і максимальною зосередженістю в обох випадках. У такий спосіб вправа засвоюється та

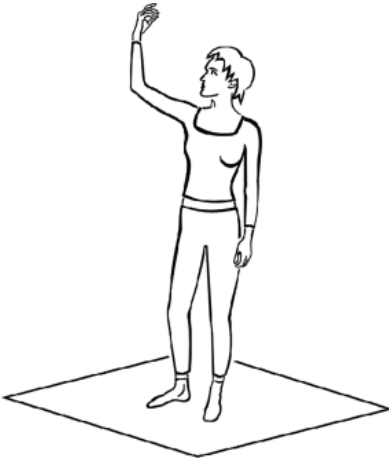
розподіляються м'язові зусилля в усьому тілі. Відтепер у студента поступово виховується професійна постанова рук, розвивається увага до працюючої руки, піднятої над ширмою.

Спочатку вправи виконуються напружено і важко, тому що положення тіла для студента незвичне. Необхідно охопити увагою декілька об'єктів одночасно. Незгодженість руху елементів вправи викликає м'язовий затиск у руках та в усьому тілі студента. Тому так важливо звернути увагу на вміння звільняти м'язи тіла, рук, обличчя від зайвого напруження. Дуже важливо слідкувати за розподілом зусиль кисті, передпліччя та плеча (у цьому розділі запропоновані вправи на зняття м'язових затисків).

Не треба вправлятися до перевтоми. Це неодмінно призведе до ослаблення уваги, а також до механічних повторів та порушення координації рухів.

Кількість і ступінь складності вправ збільшують поступово, при цьому їх потрібно виконувати систематично. Методично доцільно на кожному занятті додавати 2–3 нові вправи. Складні вправи з удосконалення пластики і водночас складної координації рухів студентам пропонують для поступового освоєння вже на одному з перших занять. Ці вправи викликають у студентів живий інтерес, оскільки відкривають невідомі можливості пластики руки. За 9–10 занять студенти здебільшого засвоюють вправи гімнастики рук.

ВПРАВИ

Вправа № 1*

Початкове положення.

Постава вільна. Розслаблення м'язів на команду педагога.

Техніка виконання: починаємо працювати лівою рукою. Підняти руку і трохи зігнути у лікті. Це положення служить амортизатором при підскоках, ході та бігу ляльки. Передпліччя студент тримає над глядкою ширми,

перпендикулярно до лінії горизонту.

Голова повернута в бік працюючої руки, погляд спрямований на кисть руки.

Центр ваги переноситься на одну ногу, другу ногу розслабити. Таке положення назвемо “основною поставою” в процесі виконання всіх гімнастичних вправ для кисті актора-лялькаря.

Згідно з командою педагога студенти зосереджують свою увагу на розслабленні м'язів:

- перенести вагу тіла на одну ногу;
- розслабити руку, що не працює;
- розслабити м'язи спини і грудей, які не беруть участі у роботі;
- не піднімати плечовий пояс;
- зняти напругу з шиї, підборіддя, губ, брів;
- кисть працюючої руки та пальці повинні діяти з різною фізичною напругою, яку потрібно контролювати;

* У вправі № 1 викладено умови техніки та методики, які поширюються на всі наведені вправи.

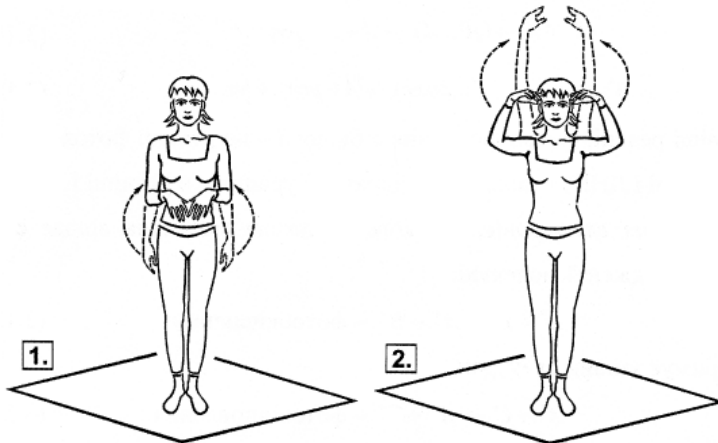
- не витягувати руку у лікті;
- тримати працюючу руку вертикально, на одному рівні, не опускати та не “завалювати” передпліччя ні до, ні від себе, згинати тільки кисть руки;

Методичні вказівки. Увесь час, особливо на перших заняттях, студентам необхідно постійно нагадувати про контроль за напругою та розслабленням м’язів. Тільки за умов постійного контролю можна досягти бажаного результату.

Вправа № 2

Початкове положення. Постава вільна. Долоні повернуті до стегон. Працюють обидві руки разом.

Техніка виконання. Руки згинають у ліктях рухом уперед і наближають вільно з висячими кистями до рівня пояса. Руки продовжують підніматися догори. На рівні обличчя кисті рук піднімають пальцями догори. У подальшому русі рук догори пальці активно випрямляються. У найвищому положенні рук долоні звертають одна до одної. Коли руки починають опускатися в боки, долоні повертають ребром. Опускаючи ще нижче руки, поступово торкаються долонями стегон, тобто повертаються у початкове положення.

Методичні вказівки. Руки повернуті до стегон. Підйом починається тільки в передпліччі. Кисті вільно звисають. На рівні пояса руки торкаються одна одної вказівними пальцями та нігтьовими фалангами великих пальців. Зап'ястя починають працювати на рівні підборіддя, а далі поволі тягнуться догори усі пальці.

Під час повного підйому рук необхідно усю енергію руху спрямувати від грудної клітки у кінчики пальців, тобто усім тілом потягнутися до верхньої уявної точки, піднятися навшпиньки.

Коли руки опускаються, їхня енергія втрачається поступово – спочатку вона покидає пальці, кисть, потім передпліччя і останнім – плече. У початковому положенні необхідно знову простежити за повним звільненням м'язової напруги рук.

Ця вправа важлива на перших заняттях, коли студенти знайомляться з можливостями свого тіла і починають розуміти та відчувати повноту управління ним.

Вправа № 3

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. Оберти плечового суглоба по колу – вгору-вперед, униз-назад, позаду-догори і знову вперед. Рух виконується сильно, коло по якомога більше. Після 3–5 рухів уперед вправу повторюється у зворотному напрямі. Освоївши вправу з одним і другим плечем, працюємо обома плечима разом.

Методичні вказівки. Вправа № 3 на початку виконання потребує великих зусиль у працюючому плечі.

Головне – щоб кисть і передпліччя вільно звисали. Цю вправу необхідно виконувати систематично. Вона розвиває силу і координацію плеча та плечового пояса, зосереджує увагу на початковій фазі виконання комплексу гімнастики.

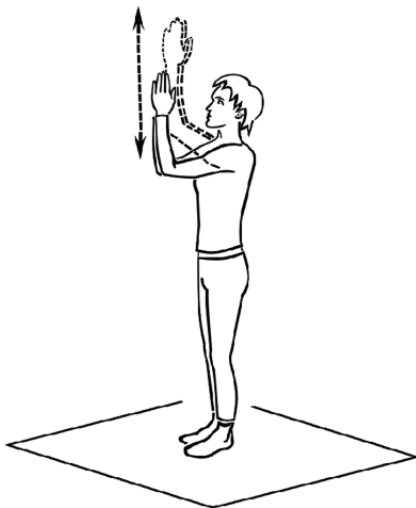
Вправа № 4

Початкове положення. Постава вільна. Повністю з'єднати долоні та передпліччя. Коли передпліччя зімкнені, рівень рухливості рук мимоволі знижується. Підняти зап'ястя на рівень очей, не розводячи передпліччя.

Техніка виконання. Не розмикаючи лікті, тягнути руки вгору-униз. Повторити 3–4 рази.

Методичні вказівки.

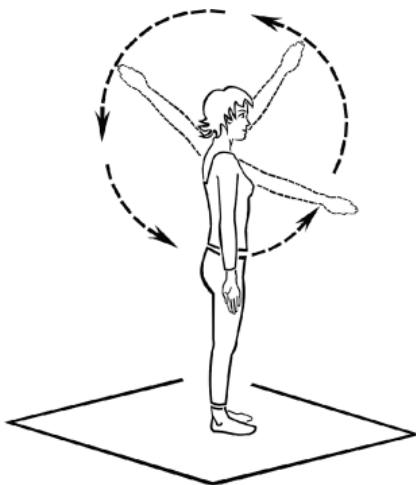
Руки повинні переміщатися догори-вниз та вправо-вліво у строго вертикальному положенні. Лікті тримати лише у зімкненому положенні. Плечовий пояс не перенапружувати і не підіймати за рухом рук. Корпус прямий та нерухомий. Вправа фізично важка, тому треба виконувати її не більше 3–4 разів, але продуктивно.

Вправа № 5

Початкове положення. Постава вільна.

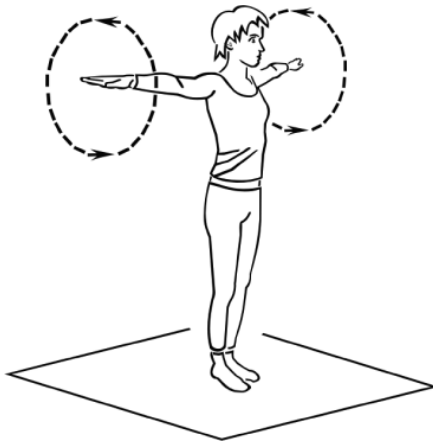
Техніка виконання. Повертаємо кисть руки тильним боком до стегна. Уявімо, що долоня торкається стіни, до якої ми прихиляємося боком, тобто рука ніби затиснута між уявною стінкою та тілом. Долонею малюємо уявне замкнене коло,

а саме – від стегна тягнемо руку вперед, піднімаємо її, потім відводимо назад і, опустивши руку донизу, повертаємо кисть у початкове положення.

Методичні вказівки. Руку треба тягнути щосили, щоб намалювати коло якомога більшого радіусу. Думкою зосередитися на кінчику вказівного пальця, який малює уявне коло на рівній стіні. Рука не повинна згинатися в жодній позиції.

Вправа розвиває силу і велику рухомість плеча у плечовому поясі.

Вправа № 6

Початкове положення. Постава вільна. Руки розвести в сторони. Долоні повернуті донизу. Вправу виконують обом руками.

Техніка виконання.

I варіант. Обидві руки описують маленькі кола. Руки не згинати і не напружувати.

II варіант. Виконуємо те саме, але руки підняти догори. Долоні повернути назад.

III варіант. Руки підняти догори, але долоні повернути вперед.

IV варіант. Руки підняти догори. Під час обертання рук кисті поступово повертаються долонями вперед-назад.

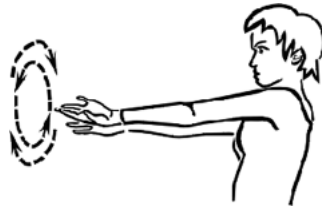
Методичні вказівки. Обертання рук виконують з сильно широким рухом, при цьому має з'явитися відчуття, ніби кінчики пальців ведуть руку. Це можливо тільки за наявності м'язової свободи усього тіла. II, III

та IV варіанти вправи розпочинають виконувати тільки після освоєння I варіанту.

Вправа розвиває силу та узгодженість обертів руки й кисті, зміцнює м'язи плечового пояса.

Вправа № 7

Початкове положення. Постава вільна. Обидві руки піднімаємо перед собою на рівень плечового пояса.

Техніка виконання. Обертаємо кисті рук поперемінно, роблячи повне коло усередину, потім назовні. Кінцеве положення кисті фіксуємо. Повторюємо 5–6 разів кожною кистю.

Методичні вказівки. У фіксованому положенні кисть вивертаємо якомога більше, тим самим розтягуючи м'язи зап'ястя. Вправа розвиває рухомість кисті, гнучкість якої сприяє виразності постави у роботі з різними типами ляльок.

Вправа № 8

Початкове положення. Постава вільна. Руки сплетені у замок долонею одна до одної та витягнуті вперед на рівні грудей.

Техніка виконання. Згинаючи лікті, вивертаємо кисті рук долонями назовні та розгинаємо лікті, потім повертаємо кисті і лікті у початкове положення. Повторюємо вправу 5–6 разів, змінюючи положення рук у просторі.

Методичні вказівки. Вправа сприяє розтягуванню м'язів долоні, тому при вивертанні кисті слід розгинати лікті до кінця та витягувати долоні якомога далі уперед.

Вправа № 9

Початкове положення. Постава вільна. Передпліччя рук сплетені, долоні притиснуті одна до одної, великі пальці спрямовані донизу.

Техніка виконання. Уявімо, що через долоні проходить вісь. Повертаємо кисті навколо неї, згинаючи обидва зап'ястні суглоби під прямим кутом до передпліччя, доки долоні не поміняються місцями. Потім обертаємо їх у зворотному напрямку.

Методичні вказівки. Освоївши техніку обертання, треба домогтися такої гнучкості у зап'ястних суглобах, при якій студент майже не буде згинати ліктів, а пальці будуть прямими. Кисть у зап'ясті рухається на граничних можливостях. Треба виконувати вправу поступово, змінюючи положення рук у просторі – перед собою, над собою, з поворотом уліво-вправо.

Вправа № 10

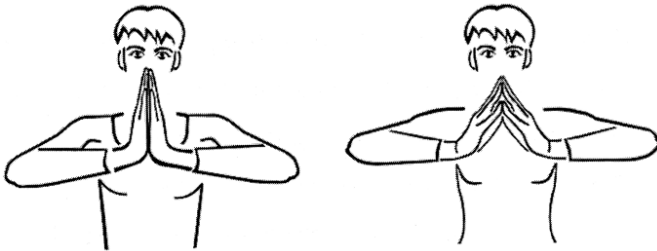
Початкове положення. Постава вільна. Піднімаємо передпліччя обох рук на рівень грудей, долоні ставимо перпендикулярно до передпліччя, притискуючи одну до одної.

Техніка виконання. 1. Починаємо поступово тиснути пальцями однієї руки на другу, з силою розводячи до-

лоні зі стиснутими пальцями у різні боки. Потримавши руки у такому положенні декілька секунд, кисті розслаблюємо. Вправу повторюємо 5–6 разів.

2. Виконуємо те саме, тільки пальці розводимо в боки.

Методичні вказівки. Під час виконання вправи передпліччя повинно рухатися паралельно до підлоги, плечі не піднімати, ший та обличчя не напружувати. Чергу-

вання різних позицій пальців обов'язкове. Це сприяє розтягуванню м'язів долоні.

Вправа № 11

Початкове положення. Руки вздовж тіла, долоні на стегнах, пальці витягнуті. Згинаємо руку у лікті вперед. Між плечем та передпліччям утворюється прямий кут.

Техніка виконання. Не змінюючи положення передпліччя, рухаємо долонею ребром униз та вгору вподовж.

Методичні вказівки. Необхідно слідкувати за рухом долоні вниз та вгору строго ребром. Плечовий пояс та плече не повинні брати участі в роботі кисті. Важливо слідкувати за силою руху кисті та м'язовою напругою усього тіла. Вправу робити поперемінно кожною рукою.

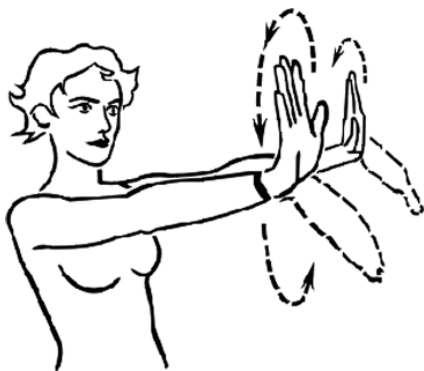
Вправа № 12

Початкове положення. Руки вільно звисають уздовж тіла. Долоні на стегнах, пальці витягнуті. Згинаємо обидві руки у лікті, ребрами долонь до підлоги.

Техніка виконання. З різною швидкістю в усіх напрямках кистями рук починаємо ніби рубати капусту. При цьому кисті рухаються вільно, швидко, з найбільшою амплітудою.

Методичні вказівки. Необхідно слідкувати, щоб кисть рухалася тільки ребром, обов'язково з граничним кутом відхилення; в усьому тілі не повинно бути зайвої м'язової напруги.

Вправа розвиває силу та легкість руху зап'ястя.

Вправа № 13

Початкове положення. Постава вільна. Руки витягнуті перед собою. Виконуємо вправу одночасно обома руками.

Техніка виконання. По черзі починаємо обертання кисті рук по колу то в один, то інший бік. Поступово підіймаємо руки над головою, не зупиняючи при цьому руху кисті.

Пальці щільно притиснуті один до одного. Повторюємо вправу 5–6 разів.

Методичні вказівки. Під час руху руки та кисті погляд спрямований на працюючу кисть руки. Рука у лікті має вільний кут згинання.

Вправа розвиває гнучкість і силу зап'ястя, тренує зосередженість на працюючій руці.

Вправа № 14

Початкове положення. Постави вільна. Працюємо спочатку лівою рукою, потім – правою. Руку згинаємо у лікті вперед до прямого кута між плечем та передпліччям. Долоня звернена до підлоги.

Техніка виконання. Починаємо по черзі піднімати по одному пальцю, подумки даємо команду. Рух пальця повинен відгукуватись на команду. Потім віддаємо команду на підйом пальців у хаотичному порядку. Те саме робимо з пальцями другої руки.

Методичні вказівки. Вправа тренує точне виконання вказівок студента, спрямованих до працюючої руки. При виконанні вправи необхідно орієнтуватися тільки на команди і в жодному разі не допомагати собі другою рукою виконувати вправу. Ці умови стосуються виконання усіх вправ з кистю руки, особливо – пальців.

Вправа № 15

Початкове положення. Те саме, що й у вправі № 14.

Техніка виконання. Кінчиком кожного пальця по черзі малюємо уявне коло якомога більшого радіуса.

Методичні вказівки. Вправа сприяє розвитку рухливості кожного пальця окремо.

Вправа № 16

Початкове положення. Основна постава. Кисть звернена долонею до студента.

Техніка виконання. За командою викладача починаємо згинати у першому суглобі вказівний палець, потім – середній, далі – безіменний та мізинець. Виходить нібито парканчик. Тепер у зворотному порядку розгинаємо пальці. Повторюємо цю вправу другою рукою 5–6 разів.

Методичні вказівки. Вправа потребує уваги та певних зусиль. При виконанні дуже важливо контролювати напругу м'язів.

Вправа розвиває гнучкість пальців та увагу до працюючої руки.

Вправа № 17

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. Руки згинаємо у ліктях до прямого кута між плечем та передпліччям. Долоні повертаємо догори, пальці прямі. Увага студента зосереджена на працюючій руці. Ударяємо кінчиками усіх чотирьох пальців спочатку по подушечках перших суглобів пальців, а саме – по краю долоні, потім по середині долоні і насамкінець – по нижній частині долоні.

Методичні вказівки. Пальці притискаємо один до одного. Великий палець, по можливості, не бере участі у роботі. Пальці піднімаються настільки, щоб розмахнутися для наступного удару.

Далі у кожному із трьох позначених точок кисті завдаємо по два удари. Досягши легкості у виконанні вправи, продовжуємо її виконання з піднятими руками.

Обов'язкове виконання вправи з максимальним та мінімальним зусиллям.

Вправа розвиває силу та гнучкість пальців.

Вправа № 18

Початкове положення. Те саме, що й у Вправі № 17.

Техніка виконання. 1. Сильним рухом притискаємо великий палець до основи зап'ястя. Через усю долоню підтягуємо цей палець до його основи колоподібними рухами. 2. Різко притискаємо усі чотири пальці до зап'ястя якомога далі, а потім, притискаючи кінчики пальців до долоні, випрямляємо їх.

Методичні вказівки. Вправа потребує певних зусиль, тому не слід виконувати її більше ніж 4–5 разів кожною рукою. Особливу увагу треба звернути на зняття зайвої напруги. Докладати необхідне зусилля тільки до працюючої руки.

Вправа № 19

Початкове положення. Постава вільна. Руки згинаємо у ліктях уперед до прямого кута між плечем та передпліччям. Долоні звернуті донизу, пальці притиснуті один до одного.

Техніка виконання. Притискаємо пальці по черзі один до одного.

Методичні вказівки. Коли рухається працюючий палець, сусідні рухатися не повинні, інакше вправа втрачає сенс. Студент має навчитися без зайвого зусилля керувати кожним пальцем.

Пізніше необхідно змінювати положення кисті у просторі, що значно ускладнює завдання і стимулює подальший тренаж рук.

Вправа розвиває тонку координацію і самостійність кожного пальця руки.

Вправа № 20

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. Руку згинаємо у лікті, долоня звернена до підлоги, пальці притиснуті один до одного. Притискаємо другий палець до третього, четвертий – до п'ятого. На “раз” розводимо по два пальці у різні боки, потім зводимо їх разом. На “два” розводимо другий та п'ятий пальці, а третій і четвертий пальці тримаємо разом. Далі змінюємо положення пальців по черзі. Повторюємо вправу другою рукою. Якщо досягнуто доброї координації рухів кожною рукою окремо, вправу виконуємо обома руками разом.

Методичні вказівки. Під час виконання вправи пальці повинні рухатися плавно та безперервно, кожен палець має сягати граничної можливості.

Вправа розвиває координацію пальців та самостійність руху кожного пальця окремо.

Вправа № 21

Початкове положення. Те саме, що у Вправі № 20.

Техніка виконання. Другий та четвертий пальці торкаються один одного кінчиками нігтьових фаланг, зімкнувшись над третім пальцем, потім під ним. Це перша частина вправи. Друга частина – змикаємо третій та п'ятий пальці над і під четвертим.

Обидві частини вправи спочатку виконують окремо, потім – одночасно.

Методичні вказівки. Вправу треба починати не з руху пальцями, а з розумової команди. Це привчає студента свідомо координувати рухи руки, а не діяти механічно.

Вправа № 22

Початкове положення. Основна постава. Піднімаємо руку догори. Лікоть на рівні носа. Долоня спрямована ребром до очей.

Техніка виконання. Енергійно вдаряємо по великому пальцю (2–3 рази) подушечкою кожного пальця по черзі. Спочатку діємо прямими пальцями, а потім – округливши їх.

Методичні вказівки. Погляд студента весь час спрямований на працюючу руку. Положення ліктя на рівні носа залишається незмінним.

Коли вправу засвоєно (дії вільно виконуються обома руками), можна додати рух кисті по колу вліво-вправо, при цьому не припиняти ударяти по великому пальцю.

Вправа тренує координацію руху пальців та кисті. Студент контролює рівень руки на ширмі.

Вправа № 23. “Вусики осі”

Початкове положення. Основна постава.

Техніка виконання. Пальці стиснути в кулак. Розкрити другий та третій пальці. Рухати ними хаотично, подібно до руху вусиків осі. Потім другий і третій пальці згинаємо, а діємо аналогічно четвертим та п'ятим.

Методичні вказівки. Звернути увагу на непрацюючу руку. Вона не повинна бути напруженою, а її пальці не повинні повторювати рухи пальців працюючої руки.

Вправа виховує увагу й розвиває рухливість пальців у парах.

Вправа № 24. “Віяло”

Початкове положення. Основна постава. Долоню розвернути від себе, пальці витягнути та розчепирити. Вправу виконуємо в декілька етапів.

Техніка виконання.

1-й етап. Великий палець притиснути до середини долоні, вказівний – покласти на нього зверху, середній – на вказівний, потім безіменний – на середній і, нарешті, мізинець – на безіменний. Віяло склалося.

2-й етап. Пальці поступово розкриваються, починаючи з мізинця. Закінчує рух великий палець руки.

3-й етап. Мізинець першим притискаємо до долоні, а потім послідовно складаємо усі пальці один до одного.

4-й етап. Усі пальці, послідовно, починаючи з великого, розкриваються, повертаючись у початкове положення. Після вивчення техніки пропонуємо виконати вправу, зливаючи увесь рух в один безперервний цикл. У цьому і є подібність до віяла, яке нібито розкривається, а потім складається то в один бік, то в інший.

Методичні вказівки. Техніку вправи спочатку повторювати однією рукою, потім другою. Засвоївши техніку, вправу виконуємо одночасно обома руками, поступово підіймаючи їх над собою. Техніку потрібно старанно вивчити, домагаючись, щоб пальці закладалися один на одний якомога далі.

Вправа № 25

Початкове положення. Основна постава.

Техніка виконання. Підняти руку вперед на рівень плеча. Долоня – продовження передпліччя. Кожним пальцем окремо “малюємо” трикутник, еліпс і чотирикутник.

Методичні вказівки. Кожен палець працює по граничних точках. При виконанні вправи намагатися, щоб непрацюючі пальці рухалися якомога менше. Другою рукою повторюємо вправу у дзеркальному відображенні.

Вправа сприяє розвитку рухливості кожного пальця окремо.

Образні вправи

Вправи цієї групи схожі на сценічну дію тільки за умови достатньої винахідливості та фантазії студентів. Вони також потребують творчої уяви. Вдала назва та відповідна музика сприятимуть створенню бажаної атмосфери. Усе це допоможе викликати у студентів певні асоціації.

Творча активність студента є обов'язковою умовою для пошуку асоціацій під час пластичних, виразних, різноманітних рухів рук та їх дії. В умовах запропонованих обставин студент надає визначеного емоційного забарвлення рухам, що відповідно позначається на їхньому характері.

Механічне повторення вправи без образного мислення не сприятиме розвитку фантазії студента, тому під час занять необхідно постійно уточнювати запропоновані обставини, мотивацію, характер руху та його виразність.

Вправа “Хвиля”

Роботу над вправою доцільно почати з бесіди: “Уявіть, що кисті ваших рук – це хвилі, що біжать поверхнею води”. Оскільки назва вправи визначена, то і в русі потрібно домагатися схожості з хвилею.

Початкове положення. Студент стоїть лівим або правим плечем до ширми, руки підняті до рівня грядки ширми, кисті – над ширмою, пальці витягнені, долоні повернені донизу.

Техніка виконання. Розслабити руку в кисті та пальцях. Рухаючи передпліччям до себе і від себе, піднімаємо кисть і пальці так, щоб долоня поверталася вперед – до низу – вперед – до низу. Виходить плавне відштовхування. Під час виконання руху відштовхування пальці випрямляються з деякою напругою.

Методичні вказівки. Під час виконання вправи необхідно досягти безперервного плавного руху. Звернути

увагу на те, щоб рух відштовхування не втрачав енергії, інакше він стає неідеальним.

Вправа “Риб’ячий хвіст”

Початкове положення. Студент стоїть лівим або правим плечем до ширми, руки підняті до рівня грядки ширми, кисті – над ширмою, пальці витягнені. Техніка виконання. Рух рук нагадує рух риб’ячого хвоста. Хвилястими рухами в променезап’ястковому суглобі підтягуємо руки до обличчя, потім повертаємо руки в початкове положення.

Методичні вказівки. Головне у цій вправі – відставання руху кисті від передпліччя в момент виконання хвилеподібних рухів. Вправа добре тренує рухливість променезап’ясткових суглобів.

За допомогою цієї вправи, тільки тримаючи руки вертикально, можна досягти ефекту колихання підводних рослин, гілля дерев, по якому гуляє вітер.

Вправа “Життя рослини”

Початкове положення. Студент стоїть біля ширми. Права рука стиснута у кулак та піднята до грядки ширми. Погляд зосереджений на працюючій руці.

Техніка виконання. Руку в кулаці з зігнутою кистю повільно піднімаємо над ширмою, поступово розправляючи пальці. Коли пальці розігнуті, продовжуємо піднімати передпліччя, одночасно здійснюючи розслабленою кистю хвилеподібні рухи. Передпліччя підняти над ширмою вертикально, лікоть злегка зігнути.

Уявімо, що повіяв вітер, рослина нахилилася вліво, потім вправо, її листочки-пальці затремтіли... Аж ось вдарили морози, “дерево” тремтить від холоду, застигло. Кисть руки, а потім і передпліччя розслабити – “дерево” поступово лягає на ширму і перестає рухатися.

Методичні вказівки. У процесі роботи над вправою необхідно прагнути до різноманітності та пластичної ви-

разності дії. Студентові необхідно використати фантазію та винахідливість, а також визначити запропоновані обставини. Тоді дія буде емоційно забарвленою відповідно до характеру руху.

Колективні справи

Паралельно з розвитком індивідуальної пластики рук майбутнього актора-лялькаря необхідне виховання елементарних навичок колективної творчої праці, внутрішньої зібраності, організованості, відчуття ліктя партнера. Досягнення уже в першому семестрі цієї мети сприятиме створенню колективного музично-пластичного етюду.

Студенти повинні послухати, а потім і самі запропонувати декілька музичних творів, у яких поєднувалися б зміст, образність, контрастність і асоціативність.

Музичний твір, що його у процесі обговорення вибрали педагог та студенти, повинен об'єднати роботу усієї групи і одночасно сприяти виявленню індивідуальності кожного виконавця.

Студентам потрібно декілька разів послухати музику на заняттях з педагогом, а також попрацювати з музичним твором самостійно, щоб перейнятися його атмосферою та запам'ятати усі нюанси. Багаторазове прослуховування потребує зосередження уваги, приязності уяви й фантазії. На заняттях обговорюється враження від музичного твору, уточнюються асоціації, викликані музикою. У такий спосіб у студентів поступово розвивається асоціативно-образне мислення, що пробуджує емоційну реакцію.

Під керівництвом педагога студенти завдяки творчому пошуку знаходять образну пластичну дію, яка б розкрила зміст музичного твору за допомогою пластики рук. Важливо, щоб знайдена пластика відповідала характеру музики. Поступово, долаючи технічні труднощі в роботі

актора-лялькаря, тренуючись в образних вправах, руки студент перетворює руки на художній засіб, здатний передавати тонкі емоції музично-пластичного етюду.

У музично-пластичних етюдах студенти мусять продемонструвати засвоєні елементи тренінгу, які органічно сплітаються з процесом народження образу і його дії у ритмі музики. У колективних музично-пластичних етюдах студенти освоюють сценічний простір на ширмі та опановують закони колективної творчості.

Така методика необхідна, щоб поступово перейти від техніки руху до вміння самостійно користуватися цією технікою для втілення творчих задумів.

Розділ II

СИСТЕМА ВПРАВ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ОВОЛОДІННЯ МЕХАНІКОЮ ТРОСТИННОЇ ЛЯЛЬКИ

Вправи та методичні рекомендації, викладені у цьому розділі, розраховані на перший етап освоєння тростинної ляльки.

Один із провідних режисерів театру ляльок, професор М. М. Корольов, стверджував, що “у творчості лялькарів є специфічні особливості, які викликають значні труднощі. До елементів творчості, досліджених К. С. Станіславським, додаються ще два: відчуття руху ляльки та відчуття ляльки.

Відчуття руху ляльки передає живу пластичність і пов’язане з нею “відчуття”, притаманне рухові драматичного актора. Актор, який грає лялькою, обмежений в особистій пластичності тіла як засобу виразності. Його тіло, приховане від глядачів ширмою, втрачає свою пластично-образну функцію; обслуговуючи ляльку, він володіє підвищеною пластичністю, спритністю, гнучкістю і ритмічною виразністю рук. Пластичність всього тіла актора як елемента творчості переходить у пластичну дію ляльки. Відчуття дії власного тіла замінюється відчуттям дії “тіла” ляльки. А це досягається наполегливим тренуванням через спеціальні вправи”*.

* Корольов М. М. “Мастерство театра кукол”. – С. 89.

Отже, щоб бути професійним актором театру ляльок, треба так володіти технікою ляльководіння, щоб лялька (штучний інструмент) була продовженням руки лялькаря і відгукувалася своєю виразною пластикою на всі його почуття й думки. “Чим більше тренувань та плідного сценічного досвіду, тим більше зростає і зміцнюється відчуття руху ляльки”*.

ВПРАВИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Анатомія тростинної ляльки наближена до “людської”. Отже, спостереження за пластикою людського тіла можна розпочати на заняттях з ритміки, сценічного руху, танцю, де студенти вивчають закони постави корпусу рівноваги тіла, та його пластичні можливості. На заняттях з майстерності актора театру ляльок студентам доцільно уважно розглядати й аналізувати репродукції робіт видатних художників і скульпторів, де виразно зображено не тільки дію, а й емоційно-психологічний стан персонажів, що передається пластикою тіла, жеста. Такі вправи дають змогу студентові розширити свої знання пластичної та психологічної виразності.

Отже, студент повинен навчитися розкривати закладені в ляльці можливості, що будуть виявлятися в її пластичній дії. Починати осягнення цієї складної системи потрібно за допомогою гапіту, зробленого в професійній майстерні. Оволодіваючи механікою тростинної ляльки, треба досягнути бездоганної роботи всіх її суглобів.

Вправи, викладені у цьому розділі, призначені для розв’язання суто технічних завдань, унаслідок чого студент має осягнути ступінь органічного злиття з лялькою.

Для правильної роботи лялькою потрібно одягнути зручний одяг – спортивний костюм. Працюючи у ньому

* *Королев М. М. “Мастерство театра кукол”. – С. 89.*

за ширмою, студент буде добре контролювати своє тіло, його легкість і м'язову напругу. Рукави футболки мають бути короткими. Взуття зручне, що не тисне ноги. Обручки та годинники треба зняти, оскільки вони заважатимуть.

Обов'язковою умовою роботи з лялькою будь-якої системи є рівномірний розвиток як лівої, так і правої руки студента. Це дає йому можливість замінити втомлену руку іншою без втрати виразності пластики ляльки. Іноді це потрібно для виконання мізансцени.

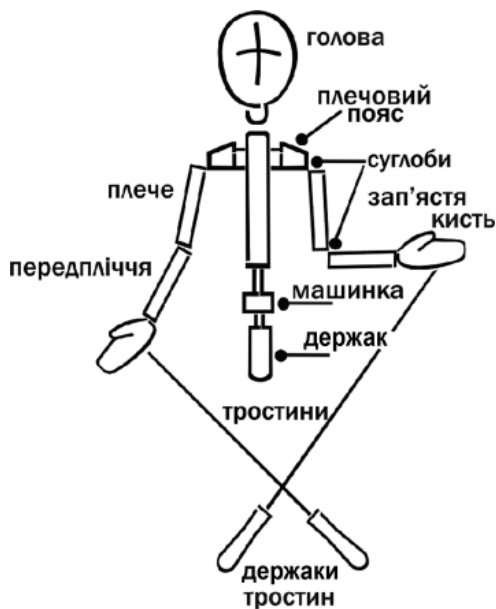
Щоб виробити певну навичку, треба в процесі вивчення вправи не допускати помилок, а вправу виконувати стільки разів, скільки потребує кожен студент зокрема, але так, щоб робота не перетворилася на механічне повторювання. Не можна займатися вправами до перевтоми. Перевтома викликає втрату точності руху, його координацію.

На заняттях із тренінгу необхідно робити перерви на відпочинок. Ляльку відкладають, руки вільно опускають і відпочивають без допоміжних масажів і порухів рук.

Тільки після повного освоєння вправи можна застосувати музичний супровід. При цьому студент має працювати м'язово вільною та слухняною рукою.

Під час роботи з тростинною лялькою студент може користуватися великим дзеркалом, у якому він бачить себе і ляльку. Це допомагає відкорегувати жести ляльки, її погляд і пози.

Перші заняття з оволодіння механікою тростинної ляльки проводяться з відкритим гапітом, тобто без костьюма на ляльці. Це потрібно для того, щоб студент увесь час мав змогу контролювати правильне положення пальців на машинці гапіту, положення кисті й передпліччя руки. Крім того, це допомагає своєчасно виявити м'язовий затиск і позбутися його.

Студент тримає гапіт у правій руці, але якщо він шульга, то тримає гапіт у лівій руці, а правою тростини ляльки.

Тіло ляльки розташовується на ширмі вертикально. Умовна вертикальна вісь проходить через голову ляльки, ший, середину плечового пояса, гапіт, передпліччя студента і закінчується на уявному рівні сценічної підлоги. Студентові

потрібно увесь час пильнувати, щоб передпліччя не відхилялося від осі рівноваги, інакше буде здаватися, що лялька падає.

За аналогією з людським тілом зап'ястя руки студента є попереком ляльки.

Нахилиючи кисть руки вправо або вліво, згинаючи її вперед чи назад, повертаючи навколо своєї осі, студент здійснює нахили та повороти корпусу ляльки. Коли лялька почне рухатися, зап'ястя задаватиме напрям руху "ніг" ляльки.

Далі ми розглядатимемо вправи роботи з механізованим гапітом тростинної ляльки, який дає змогу рухати головою ляльки великим та вказівним пальцями. Студент утримує гапіт трьома пальцями – середнім, безіменним та мізинцем, основа гапіту повинна торкатися долоні.

Руками ляльки студент керує за допомогою металевих тростин, прикріплених до зап'ястя ляльки. На кін-

положення
правої руки

положення
лівої руки

цях цих тростин закріплені дерев'яні держакки. Студент тримає їх у лівій руці.

Готуючи ляльку до роботи, потрібно правильно встановити довжину тростин. Для цього руки ляльки підіймають догори. Якщо руки студента виглядають з-за ширми, потрібно змінити довжину металевих тростин.

Під час роботи з лялькою на ширмі тростини не можна випускати з рук. Кинута тростина може травмувати партнерів. Крім того, у глядача складається враження, що рука ляльки “нежива” або хвора. Може бути й цілий ряд інших неприємних наслідків.

На зробленій із пап'є-маше круглій голівці ляльки позначені очі та носик, які задають напрям погляду ляльки.

Вправа № 1

Основна постава студента з тростинною лялькою

Початкове положення.

Студент стоїть лівим плечем до ширми, трохи розставивши ноги, щоб забезпечити стійкість положення тіла. Він піднімає перед собою праву руку з тростинною лялькою. Передпліччя розташоване над ширмою, перпендикулярно до лінії грядки ширми. Лікоть трохи зігнутий (своєрідний амортизатор при рухах ляльки та пересуванні по сценічному майданчику).

Далі потрібно зручно розташувати тростини ляльки у лівій руці. Ліву тримають між великим та вказівним пальцями, а праву – трьома пальцями – середнім, без-

іменним та мізинцем. При цьому допускається рух вказівного пальця між правою та лівою тростиною, якщо цього потребує робочий момент.

Від рухливості пальців, їхнього правильного положення, вільного пересування залежить виразність і природність пластики рук тростинної ляльки.

Готувати ляльку до роботи треба за ширмою: правильно взяти гапіт правою рукою, а тростини – лівою.

Вправа № 2

Підняття ляльки над ширмою

Початкове положення. Основна постава студента і ляльки.

Техніка виконання. Піднімаючи ляльку над ширмою, студент спрямовує погляд на ляльку знизу-збоку, увесь час ніби бажаючи подивитися ляльці у вічі. Тильна сторона ліктя утримується на рівні носа студента. Основну поставу ляльки слід контролювати поглядом – чи лялька не схилилася у будь-який бік: лялькар має фіксувати її строго вертикальне положення.

Методичні вказівки. Рівень ляльки повинен відповідати її зросту, її умовні ноги “ходять” за ширмою на рівні не нижче ніж 8–10 см від грядки.

Підняття ляльки за ширмою повторюємо декілька разів; потім знову повторюємо цю ж вправу, але вже не дивлячись на ляльку, ніби прислухаючись до своїх м’язів, які повторюють вправу і фіксують правильність пози.

РОЗВИТОК ВІДЧУТТЯ ОПОРИ ПОВЕРХНІ

Вправа № 3

Підскоки ляльки на двох ногах

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. Уявімо, що лялька скаче на пружинному матраці. Лікоть студента мовби відштовхується від умовної пружини у вертикальному напрямі догори і, повертаючись униз, зупиняється на рівні умовної опорної поверхні. Цю вправу студент повторює декілька разів, чітко фіксуючи положення ліктя на умовній опорній поверхні. Вправу доцільно починати маленькими підскоками, поступово збільшуючи їх висоту до можливого рівня.

Методичні рекомендації. Особливу увагу треба звернути на положення передпліччя. Під час виконання всіх стрибків зберігати строго вертикальне положення передпліччя.

Вправа № 4

Підскоки ляльки на двох “ногах” з переміщенням вперед-назад-праворуч-ліворуч

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. Уявімо, що лялька скаче на пружинному матраці, тільки в момент приземлення вона переміщується то вліво, то вправо, то вперед, то назад. При цьому лікоть студента задає напрям переміщення ляльки, тобто в момент підняття ліктя догори студент одночасно переміщує його в бік заданого напрямку і опускає в призначеному місці приземлення на умовну опорну поверхню. Зап’ястя у цей час прогинається в бік, протилежний рухові ляльки, тобто корпус ляльки відхиляється в протилежний бік для збереження уявної рівноваги.

Методичні вказівки. Робота ліктя в цій вправі досить важка. Перш ніж виконувати вправу, треба відкласити ляльку, підняти передпліччя в положення основної постави і відпрацювати переміщення передпліччя з “підскоками”, квадратом, але без ляльки. При цьому звернути особливу увагу на те, щоб передпліччя працювало

строго вертикально, а квадрат був якомога більшим. При виконанні цієї вправи студент не повинен сходити з місця. Лінія плечового пояса при цьому залишається без змін.

Вправа № 5

Підскоки ляльки по черзі на правій та лівій “нозі”

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. На команду студент трішки піднімає лікоть у такий спосіб: ляльку догори, при цьому згинає зап'ястя вліво, лялька немовби спираючись присідає на ліву ногу, праве плече ляльки стає вище від лівого. Далі лялька має відштовхнутися лівою ногою від умовної горизонтальної площини. Для цього її піднімають, одночасно випростуючи зап'ястя. Потім згинають зап'ястя вправо, опускають ляльку донизу, немовби вона приземлилась на праву ногу, ліве плече ляльки відповідно опиниться вище за праве.

Після того як підскоки будуть засвоєні, їх потрібно виконувати без паузи, перескакуючи з однієї ноги на другу.

Методичні вказівки. Студент мусить навчитися правильно згинати зап'ястя руки з гапітом. Для цього потрібно перед виконанням вправи відкласти ляльку і скоординувати нахили зап'ястя вліво та вправо одночасно. з вертикальним рухом передпліччя.

ОВОЛОДІННЯ МЕХАНІКОЮ ТОРСА ЛЯЛКИ

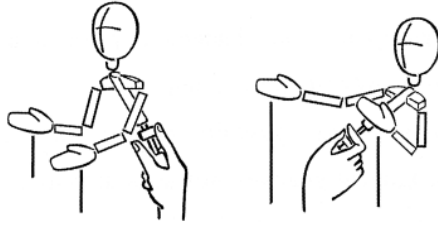
Вправа № 6

Нахил корпусу ляльки вперед, назад

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі. Студент лівою рукою за держак тростин

злегка притримує руки ляльки.

Техніка виконання. За командою студент починає нахилити кисть руки вперед, тобто згинати ляльку у поясі, одночасно повільно під-

німаючи голову ляльки за допомогою машинки-повзунка великим та вказівним пальцями. Ляльку схиляє до прямого кута, потім повертає у початкове положення.

Щоб лялька відхилилася назад, студент повільно відхиляє назад кисть руки, одночасно вказівним та великим пальцями повільно натискаючи на машинку-повзунок донизу, тим самим опускаючи голову ляльки до ключиць. Лялька, відхиляючись назад і притискаючи голову до грудей, зберігає рівновагу тіла і водночас утримує перед очима об'єкт, від якого вона відсахнулася. Кут нахилу ляльки назад зумовлений фізичними можливостями кисті лялькаря.

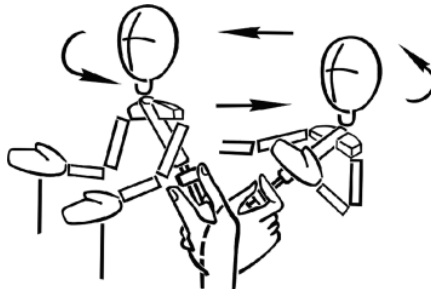
Методичні вказівки. При виконанні вправи домагатись поступового підняття голови ляльки. Студент і його передпліччя не рухаються у просторі, переміщуються тільки кисть і пальці.

Вправа № 7

Обертання корпусу ляльки навколо своєї осі

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. За аналогією з людським тілом, зап'ястя руки студента, який працює з лялькою, є її попереком.

Коли студент починає повертати кисть руки з лялькою навколо осі зап'ястя, він бачить, що лялька повертає свій корпус по колу, при цьому кисть потрібно повертати граничними точками фізичних можливостей руки. Коли корпус ляльки схиляється вперед – її голова піднята догори. Коли корпус ляльки відхиляється назад – її голова притиснута підборіддям до ключиць. При виконанні вправи корпус ляльки треба повертати як справа наліво, так і зліва направо.

Методичні вказівки. Виконуючи цю вправу, особливу увагу треба звернути на роботу голови ляльки, положення якої увесь час має змінюватись залежно від положення корпусу. Лікоть студента залишається в початковій позиції, а передпліччя – утримується вертикально. Якщо передпліччя завалене в будь-який бік, глядачеві здається, що лялька падає. Такі помилки трапляються і в професійних акторів.

ВПРАВИ З КЕРУВАННЯ ГОЛОВОЮ ЛЯЛКИ

У театрі досить часто зустрічаються ляльки, очі яких нерухомі, і тому напрям погляду обов'язково пов'язаний зі зміною положення голови. При описі вправ таке положення беремо до уваги.

Вправа № 8

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання.

1-й приклад. Лялька повертає голову вправо-вниз, вліво-вниз. Машинку-повзунок студент повертає великим та вказівним пальцями.

Уявімо, що перед лялькою літає “пташка”. Ось вона сіла на гілочку справа, перелетіла до ніг, потім сіла на

гілочку зліва, перелітає з гілочки на гілочку все вище і вище, не зупиняючись.

2-й приклад. Лялька повертає голову вправо-вгору, вліво-вгору. Тепер “пташечка” з правої гілочки злітає на верхівку та на гілочку зліва.

Методичні вказівки. Вправу, коли буде засвоєно техніку виконання, доцільно виконувати з реальними об’єктами. Це дає можливість студентові точно зорієнтувати погляд, а також контролювати дії ляльки.

3-й приклад. Тепер “пташечка” літає по колу перед очима ляльки. Уявімо, що її політ повільний, тому повертатимемо голівку ляльки плавно по колу декілька разів зліва направо та справа наліво.

4-й приклад. Аж ось “пташечка” почала літати в усіх напрямках, інколи сідаючи на землю. Вона змінює швидкість польоту та швидкість переміщення по землі. Це дає змогу студентові повертати голову ляльки в усіх напрямках, рухаючи її безперервно або припиняючи рух, коли “пташечка” сідає.

Під час цієї вправи на машинці-повзунку працюють вказівний та великий пальці. Вони рухають машинку гадіту вгору, вниз, вліво, вправо та по колу, як в одному, так і в іншому напрямку.

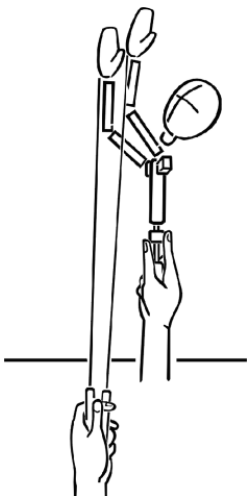
5-й приклад. У цій вправі об’єднаємо повороти голови ляльки з нахилами корпусу ляльки в різні боки.

Уявімо, що “пташечка” не тільки літає та сідає на дерево й землю, а й ховається десь у кущах. Тож ляльці потрібно повертатися і нахилити корпус і голову, ніби зазираючи під кущик та за нього.

Методичні вказівки. Особливу увагу під час виконання вправ з нахилами корпусу ляльки студент повинен звертати на лікоть, який не має опускатися нижче за уявний рівень опорної поверхні, а передпліччя не повинно нікуди відхилятися. Нахили ляльки здійснюються тільки за рахунок роботи кисті студента.

У запропонованих вище вправах руки ляльки залишалися без дії. Вони лише підкреслювали або доповнювали позу ляльки.

Тепер звернімося до вправ, що допоможуть студентові оволодіти рухами рук ляльки. На початку доцільно оволодіти вправами, у яких студент тримає обидві тростини в одній руці, і руки ляльки діють одночасно.

Вправа № 9. “Молитва”

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі. Студент тримає тростини ляльки за дерев’яні держачки.

Техніка виконання. За командою одночасно підіймаємо обидві руки ляльки і притискаємо до її грудей, потім здійснюємо руки догори над головою ляльки, ніби звертаючись до неба з молитвою, при цьому голівка ляльки підіймається догори. Потім руки повертаються до грудей, голівка схиляється, руки опускаються донизу вздовж тулуба ляльки. Вправу виконуємо декілька разів.

Методичні вказівки. Коли техніка вправи буде засвоєна, є можливість, виходячи з назви етюду вправи, рухів ляльки та спеціально дібраної музики, вигадати обставини, що перетворять вправу у сценічну дію.

Вправа № 10

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. Підіймаючи руки ляльки до її обличчя, торкаємося губ, очей; потім студент середнім

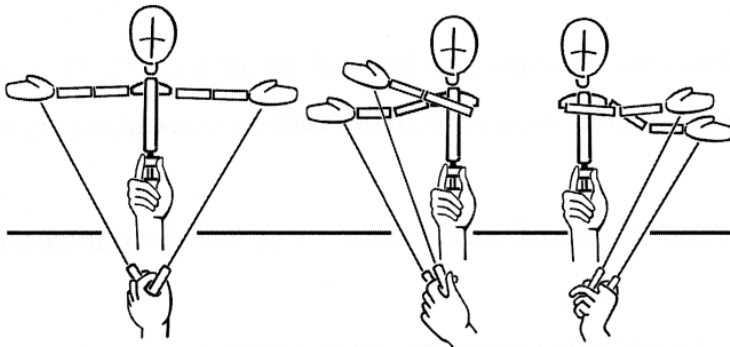
пальцем злегка розводить тростини, руки ляльки розходяться в боки. Притискуємо їх до голови, а рукою, що тримає гапіт, похитуванням кисті рухаємо корпусом ляльки в різні боки. Потім руки ляльки опускаємо. Повторюємо вправу.

Методичні вказівки. Жести ляльки повинні бути ретельно відпрацьовані. Виконуючи вправу, потрібно домагатися точного потрапляння рук ляльки у вказані точки на її голові. Коли студент оволодіє технікою вправи, треба вигадати обставини, за яких лялька вимушена виконувати описаний ланцюжок дій. Завдяки творчій фантазії вправа може перерости в етюд.

Вправа № 11 **“Регулювальник”**

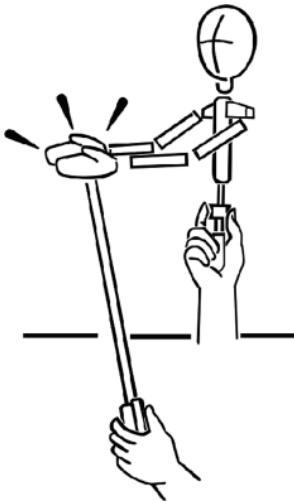
Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. Студент піднімає обидві руки ляльки разом до рівня її грудей, повільно відводить свій великий палець вправо, середній, безіменний та мізинець – вліво. Вказівний посередині фіксує держак тростини (лялька розвела руки в сторони). Тепер студент стискає пальці – руки ляльки зводяться перед грудьми. Потім поворотом кисті руки вправо і вліво студент спрямовує обидві руки ляльки то праворуч, то ліворуч. Як варіант,

можна здійснювати одночасний рух руками ляльки і перед її очима, і над її головою, і на рівні пояса. Вправу потрібно повторювати кілька разів, домагаючись того, щоб ліва рука ляльководи фіксувала положення пальців з тростинами в кожній новій позиції якої набуватимуть руки ляльки.

Методичні вказівки. Якщо студент зосередить свою увагу лише на обставинах, за яких лялька у такий спосіб діє руками, а техніка виконання у нього ще недосконала, то це може призвести до порушення правильної техніки руху. Щоб активно керувати рухами ляльки, потрібно, щоб рухи стали напівавтоматичними. Як у цій вправі, так і в інших, що потребують відпрацювання техніки та координації, слід декілька разів повторити схему вправи і тільки тоді повернутися до задумів студента.

Вправа № 12

“Оплески ляльки”

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. Перед початком вправи потрібно спрямувати долоні ляльки одну до одної. Це можна зробити, ледь повертаючи держак тростини праворуч чи ліворуч. Підняти руки ляльки треба разом до грудей і розвести їх в боки так, як описано у попередній вправі. Тепер, щоб лялька плеснула в долоні, потрібно різко наблизити тростини одну до одної

зустрічним рухом великого та вказівного пальців руки. Після цього розвести руки ляльки в початкове положення (студент розводить пальці руки також у початкове положення).

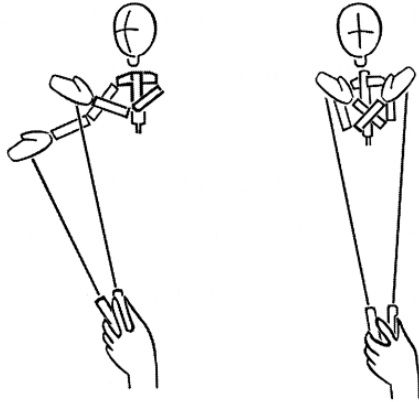
Методичні вказівки. Вправу потрібно повторювати декілька разів, поки руки студента зафіксують положення пальців лівої руки при плавному розведенні рук ляльки та при різкому їх зближенні для виконання оплеску. Вправу можна урізноманітнити, плескаючи долонями ляльки перед очима або справа та зліва. При цьому потрібно змінювати тільки рівень підняття трости. Технічні подробиці залишаються такими ж.

Вправа № 13

Схрещення рук ляльки на грудях

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

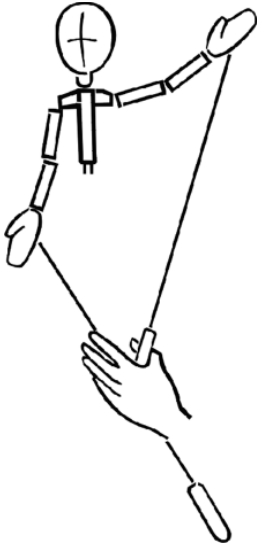
Техніка виконання. Руки ляльки підняти до рівня грудей і трохи зігнути у ліктях. Перемістити держак правої тростини вказівним і великим пальцями справа наліво, поклавши праву руку ляльки на її гру-

ди, перехопити ліву тростину вказівним і великим пальцями і, притримуючи праву тростину в задньому положенні, трьома вільними пальцями перемістити держак лівої тростини перед правою, немовби закручуючи ліву тростину навколо правої. Тоді ліва рука ляльки ляже поверх правої на її груди. Держак лівої тростини повинен опинитися перед правим.

Методичні вказівки. Техніка виконання цієї вправи дуже складна і вимагає багато часу для самостійного тренування, тому треба працювати ретельно і не кваплячись. Тільки засвоївши всі технічні нюанси вправи,

знявши зайву м'язову напругу, можна поміркувати про обставини, за яких лялька буде ось так складати руки.

Вправа № 14

Спосіб діяти однією рукою ляльки, не випускаючи з рук другої тростини

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. Якщо студентові потрібно діяти однією рукою ляльки, не обов'язково випускати другу тростину з руки.

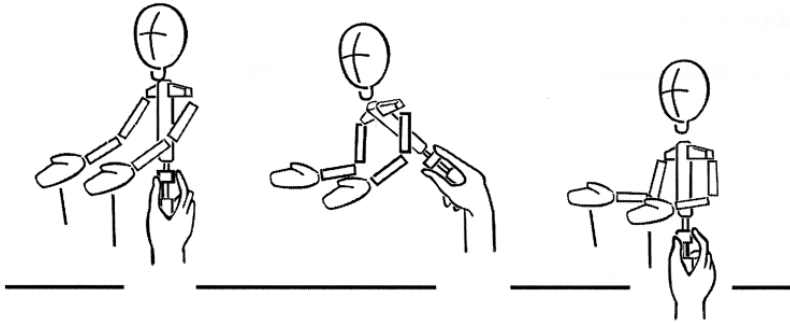
Щоб підняти одну руку ляльки, студент бере великим та вказівним пальцями держак однієї тростини, а другу злегка притримує середнім, безіменним та мізинцем. Діючи однією рукою ляльки, студент весь час тримає в долоні недіючу тростину, тим самим контролюючи її положення. Рука студента ковзає вгору і вниз уздовж пасивної тростини. Вправу потрібно виконувати, по черзі працюючи то правою, то лівою рукою ляльки: підняти спершу одну руку ляльки догори, повернути в положення перед грудьми і опустити у вихідне положення. З вихідного положення починати працювати другою рукою ляльки.

Вправа № 15

Переступання ляльки з ноги на ногу

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. Починаючи рух, переносимо центр ваги ляльки на ліву ногу, потім піднімаємо правий бік зап'ястя догори та розвертаємо зап'ястя вперед пра-

вим боком по ходу руху. Права нога ляльки, відповідно підніметься догори і опиниться перед корпусом.

Щоб лялька стала на ліву ногу, повторюємо вправу у зворотному порядку.

Лікоть студента із зап'ястям піднімається вгору, переноситься вбік на крок ляльки і опускається на рівень початкового положення. Плечовий пояс ляльки описує півколо – знизу-догори-вперед-униз.

Методичні вказівки. Вправа складна, тому її освоєння пропонуємо спочатку виконувати частинами і без ляльки. 1. Хвилеподібні рухи кисті руки з перенесенням ліктьової точки у просторі та з рухом передпліччя вгору-вниз, з фіксацією цієї точки. 2. З лялькою – робити півкола корпусом ляльки зліва направо та справа наліво. 3. Скоординувати ці два рухи.

Вправа № 16

Лялька сідає та встає

Початкове положення. Студент і лялька стоять правим боком до ширми в основній поставі.

Техніка виконання. Зігнувши руку в зап'ясті, схилити корпус ляльки вперед, потім перенести передпліччя плавним рухом назад, одночасно розгинаючи кисть і опускаючи лікоть вертикально униз до рівня уявного стільця. Коли лялька сіла, вона може відкинути корпус на уявну спинку стільця. Щоб вона встала, студент пови-

нен зігнути зап'ястя, нахиливши ляльку вперед, підняти лікоть вертикально догори і одночасно пронести передпліччя плавним рухом уперед. У момент перенесення передпліччя кисть повертається у вертикальне положення. Постава ляльки відповідає початковому положенню.

Методичні вказівки. Кисть і зап'ястя студента повинні діяти вільно і плавно, виконуючи хвилеподібні рухи в обидва боки.

Вправа № 17

“Дзеркало”

Ця вправа може бути своєрідним підсумком усіх засвоєних студентами технічних вправ з оволодіння механікою тростинної ляльки.

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання. Двоє студентів стоять з ляльками один супроти одного в основній поставі. Один із студентів (назвемо його ведучим) виконує будь-які засвоєні вправи з тростинною лялькою, а другий повторює його рухи, мовби граючи його віддзеркалення.

Методичні вказівки. Студент, граючи віддзеркалення, повинен точно повторювати всі рухи ведучого. Складніше працювати саме тому студентові, який грає віддзеркалення, тому що він повинен помічати усі деталі руху ведучого і намагатися повністю їх відтворювати. Вправу потрібно виконувати до перших ознак втоми. Відпочивши декілька хвилин, студенти міняються місцями і повторюють вправу, при цьому новий ведучий пропонує вправи за своїм бажанням. Вправу не можна виконувати швидко, її треба проробляти ретельно й завершено. Ця вправа дуже корисна, оскільки примушує студентів зосереджено слідкувати за рухами партнера і майже миттєво їх повторювати, розвиває реакцію, зосередженість та спостережливість.

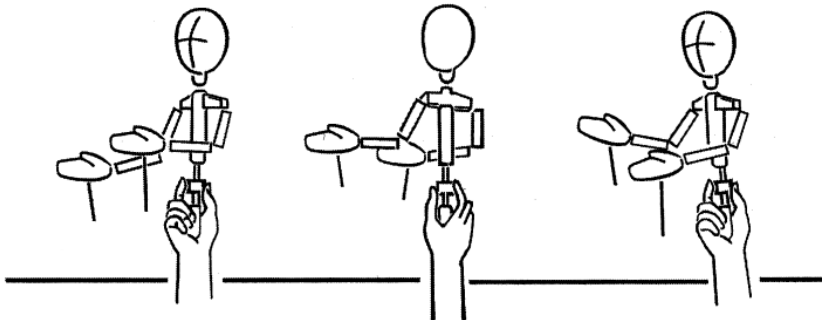
ХОДА ЛЯЛЬКИ

Один із найскладніших елементів ляльководіння – хода ляльки.

Вправа № 18

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі. Для того щоб лялька зробила крок, студент повинен трішки підняти правий бік зап'ястя і винести вперед праву “ногу”. Потім опускаємо ногу на уявну площину опори і переносимо центр ваги на праву ногу ляльки. Праве плече опиниться перед лівим. Одночасно з підняттям зап'ястя лікоть руки студента підіймається, переноситься на величину кроку ляльки і опускається до рівня, що відповідає її початковому положенню ляльки. Лялька зробила крок правою ногою. Потім студент підіймає лівий бік зап'ястя і, повернувши зап'ястя тепер уже лівим боком уперед за напрямом руху ляльки, піднімає і виносить уперед ліву ногу. Далі опускає її на уявну опорну поверхню і переносить центр ваги на ліву ногу. Лялька зробила другий крок під час руху. Щоб продовжити ходу, треба повторити ці дії декілька разів.

Під час руху передпліччя студента м'яко піднімається і опускається за напрямом переміщення ляльки. Зап'ястя руки студента при кожному крокові відтворює хвилеподібний рух.

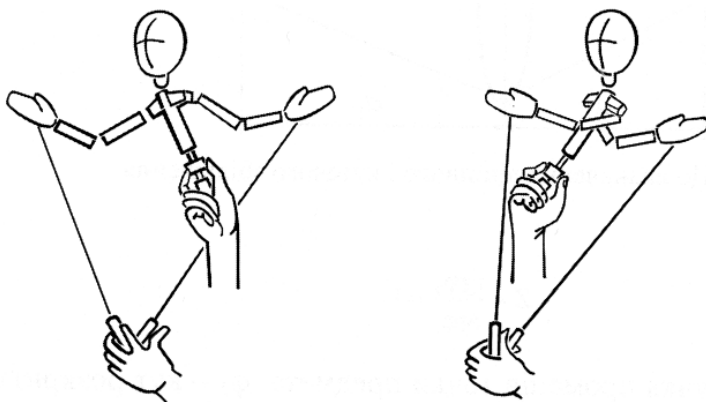
Методичні вказівки. Щоб зорієнтуватися у складній координації руху ляльки, потрібно відкласти її і відпрацювати узгоджений рух передпліччя та кисті. Варіантів та способів ходи безліч. Хо́да персонажа змінюється залежно від фізичного та емоційного самопочуття, будь-які обставини можуть впливати на характер виконання ходи. Усе залежить від фантазії та уяви студента та запропонованих обставин.

Вправа № 19 **“Підкрадання”**

Початкове положення. Студент і лялька в основній поставі.

Техніка виконання.

1-й етап. При підкраданні лялька високо піднімає “ноги”, ставить їх якомога далі і робить це тихенько, крадькома. При піднятті ноги для збереження рівноваги потрібно відхилити корпус ляльки назад якомога далі, потім поступово перевести вперед, схиливши його паралельно до підлоги, обов’язково зафіксувати момент дотику ногою опорної поверхні. Лікоть руки студента піднімається і переноситься вперед на величину кроку ляльки. Щоб ступити другою ногою і просунути вперед переносять корпус ляльки.

2-й етап. Робота рук. Якщо лялька робить крок правою ногою, вперед виноситься ліва рука, а права залишається позаду корпусу ляльки. Положення руки ляльки змінюється на протилежне одночасно з винесенням лівої ноги вперед. Тоді права рука опиняється попереду, а ліва – позаду. Зміна положення руки ляльки відбувається за рахунок роботи кисті лівої руки, що тримає тростики. Якщо кисть повернута долонею назовні, права рука ляльки опиняється попереду. Якщо кисть розвернута до студента, то попереду ліва рука ляльки.

3-й етап. Відхилення корпусу ляльки назад. Винесення однієї руки ляльки наперед, а другої – назад і підняття ліктя вертикально догори відбуваються одночасно. Перенесення ліктя вперед на величину кроку ляльки, зміна рук ляльки та перехід корпусу із положення “назад” на положення “вперед” відбуваються теж одночасно. Для закріплення навички вправу повторюють спочатку.

Методичні вказівки. Вправа ставить високі вимоги до координації рухів і досконало тренує рухливість і гнучкість рук. Потрібно домагатися безперервності усіх рухів. Особливу увагу слід звернути на фіксацію кроків ляльки. Якщо фіксація відсутня, може здатися, що лялька на ковзанах або на лижах. Проте цю технічну помилку студент може, за потреби, використати у відповідних етюдах та виставах. Студент завжди повинен звертати увагу на те, щоб рухи ляльки були завершеними, тобто фіксувати позу ляльки, ставлячи пластичну крапку.

Під час виконання вправ радимо користуватися внутрішнім монологом. Бажано, щоб поза ляльки точно відображала внутрішній світ сценічного персонажа, його емоційний стан і ставлення до об’єкта в певний момент.

Механічно взята поза перетворюється у справжню живу дію, коли вона, вмотивована вимислом, виправдовує цю позу.

Це дозволяє відчути зв'язок думки та її зовнішнє відображення у пластичній дії персонажа.

Вправа № 20

Пластика та слово

У цій вправі пропонується зробити перші кроки у спробі поєднання пластики ляльки та слова. На матеріалі невеличких ліричних, сатиричних, гумористичних віршів студент має знайти виразну пластику та органічно поєднати її зі словом.

Методичні вказівки. Добираючи виразні жести, студент неодмінно враховує зміст твору та його емоційне наповнення, шукає своє ставлення до сюжету. У пошуках виразної, різноманітної пластики не варто звертатися до повторень та ілюстрації тексту жестом.

Розділ III

ОСНОВИ РОБОТИ З ЛЯЛЬКОЮ-ПЕТРУШКОЮ

У програмі вищої театральної школи надається чимало часу на оволодіння лялькою петрушкової системи, яка ще й досі, незважаючи на свій “поважний вік”, широко використовується в театрах ляльок України та посідає одне з провідних місць серед багатьох лялькових систем. Вправи допоможуть студентів оволодіти навичками роботи з цією лялькою, яка має своєрідну, притаманну лише їй пластику.

На жаль, з лялькою-петрушкою далеко не завжди працюють з урахуванням особливостей її пластичного існування. У роботі з нею помилкою є копіювання пластики людини або тремтіння та метушня, що підмінює особливості пластичної поведінки цієї ляльки.

Лялька-петрушка на перший погляд здається набагато простішою за тростинну. Але ж тростинна лялька своєю конструкцією імітує будову людини. Лялька-петрушка значно умовніша за будовою, що, відповідно, вимагає і від актора більшої умовності в створенні пластичного життя ляльки. Ступінь умовності впливає на характер руху ляльки. Отже, ляльку-петрушку рекомендується освоювати, маючи навички роботи з лялькою тростинною. Лялька-петрушка вимагає узагальнюючого, ретельно дібраного своєрідного жесту. Вона найприродніше пов’язана з рукою актора. Рука є основою тулуба ляльки, а пальці керують її голівкою та ручками. Тому всі рухи та пластика петрушки цілком залежать від гнуч-

кості та пластичності руки актора. Анатомія та розміри петрушки також залежать від руки актора. Пластика та рухи людської руки стають досягненням цієї системи ляльок, проте саме ними і обмежуються. Незважаючи на це, “петрушка жива, спритна, стрімка та легка за темпераментом лялька”*.

Петрушка не може бути дуже маленькою або великою лялькою. Її розміри обмежуються розмірами руки актора, довжина – довжиною передпліччя та кисті актора, що становить близько 50 см, враховуючи і голову ляльки. Ширина ляльки – це відстань між великим та середнім пальцями лялькаря з одягненими на них патронками з ручками ляльки.

Основою тіла петрушки є кисть і передпліччя ляльководи. Щоб рука могла діяти вільно, костюм ляльки не повинен бути тісним, даючи змогу згинати ляльку у поясі (тобто згинати руку у кисті). Але й занадто широким костюм теж не треба робити, тому що тоді рухи ляльки будуть невиразні або ж зовсім непомітні.

Передпліччя ляльководи з лялькою в руці міститься над ширмою майже до ліктя, перпендикулярно до лінії грядки ширми.

Головне в пластиці петрушки – повороти тулуба, згинання корпусу, кивання головою, здатність швидко пересуватися сценою, провалюватися та раптово з’являтися на грядці ширми, кланятися та поважно походжати.

Петрушкова лялька найменш технічно забезпечена, тому найзалежніша від майстерності виконавця.

Вправи з лялькою петрушкового типу

Під час виконання вправ з лялькою петрушкового типу необхідно дотримуватися низки відповідних правил.

* *Королев М. М. “Искусство театра кукол”. – С. 74.*

1. Запобігати зайвому напруженню руки та кисті – для цього доцільно користуватися вправами на розслаблення м'язів (див. I розділ).

2. Тримати ляльку вертикально, тобто утримувати передпліччя перпендикулярно до грядки ширми.

3. Не піднімати і не опускати ляльку нижче за умовний рівень “підлоги”, окрім трюкових моментів, що пов'язані з запропонованими обставинами етюду чи вистави.

4. Працювати з лялькою на передньому плані ширми.

Поява ляльки на ширмі та її зникнення відбуваються завдяки різким підняттям та опусканням робочої руки з лялькою.

У нижчеподаних вправах викладені тільки рухи. Оволодівши технікою вправ, доцільно наповнювати змістом кожний рух ляльки, використовуючи творчу уяву та фантазію.

Початкове положення ляльки – це її вертикальна постава на ширмі обличчям до глядача. Студент стоїть до ширми боком.

Подальші три вправи виконують без переміщення ліктьової точки у просторі.

Вправа № 1

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. Здійснюємо рух тулуба ляльки – ведучи кисть по колу в один та в інший бік. В одному варіанті – рух м'який, безперервний. В іншому – з фіксацією руху тулуба у будь-якому положенні. Нахиляємо тулуб ляльки назад, вправо, вліво. Ручки ляльки під час виконання вправ розведені в боки.

Методичні вказівки. Звертати увагу на постійне вертикальне положення передпліччя. Погляд студент спрямовує на ляльку.

Вправа № 2

Початкове положення. Постава вільна. Лялька в основній позі.

Техніка виконання. Спрямовуємо корпус ляльки праворуч поворотом кисті руки. Ручки ляльки розводимо в сторони, згинаємо її корпус, торкаючись ручками “землі”. Випростуємо корпус і надаємо ляльці початкового положення. Повертаємо корпус ляльки вліво, ручки розводимо в сторони, уклін до “землі”. Випростуємо корпус і знову надаємо ляльці основної пози. Вправу повторюємо декілька разів.

Методичні вказівки. Увага на вертикальне положення передпліччя. Повороти корпусу та роботу ручками ляльки можна виконувати в усіх анатомічно можливих напрямках.

Вправа № 3

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. Вказівний палець студента, на якому розташована голівка ляльки, рухається в усіх анатомічно можливих напрямках. Цей рух залежить від ступеня розвитку та тренованості вказівного пальця. (Вправи для пальців запропоновані у I розділі).

Методичні вказівки. Для виразності руху голівки не треба згинати палець у суглобах. Така умова змусить студента рухати пальцем з більшою амплітудою, що сприятиме виразності жесту ляльки.

Вправа № 4

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. 1. Плескаємо долонями ляльки. 2. Притискаємо до грудей ляльки одну її ручку, випростовуємо її одночасно з притисканням другої ручки до грудей. Змінюємо позицію ручок декілька разів. 3. Ручки ляльки розвести в сторони – притиснути до голівки,

до потилиці, до очей. Повторювати у різній послідовності. 4. Повертаємо кисть вправо, ручки розводимо, кисть згинаємо у поклони. Випростовуємо ляльку і повертаємо у початкове положення. Повторюємо вправо, дивлячись лялькою на глядача, потім – повернувшись у лівий чи правий бік.

Методичні вказівки. Перед виконанням цієї вправи доцільно згадати практично вправи для пальців рук (I розділ). Ступінь їхньої тренованості позначиться на якості роботи ручок ляльки петрушкового типу.

Вправа № 5

Початкове положення. Постава вільна. Лялька в основній позі.

Техніка виконання. Хода ляльки здійснюється плавним вертикальним рухом передпліччя у лікті вгору та вниз. Повторюючи цей рух, лялька ніби тупцює на місці. Переносимо лікоть у просторі на довжину умовного кроку ляльки, одночасно вертикально піднімаючи та опускаючи передпліччя, щоб лялька зробила крок. Зафіксувавши цей рух, доповнюємо його рухом кисті у зап'ясті вправо-вліво. Переміщення у просторі, рух передпліччя та кисті здійснюються одночасно. Координація цих рухів потребує певного часу для їх природного поєднання.

Методичні вказівки. Хода ляльки є одним з найважливіших елементів ляльководіння. За характером має безліч відтінків, продиктованих запропонованими обставинами та характером і характерністю персонажу. Особливу увагу необхідно звертати на скоординованість рухів.

Вправи з освоєння механіки ляльки петрушкового типу

Щоб збагатити пластичні можливості ляльки петрушкового типу, треба сконструювати гапіт, який дає

можливість керувати голівкою, а інколи очима та ротиком ляльки. Але можливості руху ручками ляльки залишилися ті самі, що не змінює основного принципу ляльки такого типу – рука актора в ляльці.

На гапіт закріплюють голівку ляльки, щоб здійснювати повороти голови вправо-вліво і навіть навколо своєї осі, а інколи, за допомогою шарніра та спеціальних тяг, нахилити голову вперед-назад. Для виконання нахилів корпусу ляльки гапіт розділяють на рівні долоні актора та з'єднують гнучкою трубкою або пружиною.

Вправа № 6

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. Повороти головою ляльки. Нижній кінець гапіта тримаємо великим та вказівним пальцями лівої руки. Повертаємо гапіт вправо-вліво та навколо його осі, якщо цей трюк необхідний у запропонованих обставинах дії. Повторюємо вправу декілька разів.

Методичні вказівки. Під час виконання вправи пам'ятаємо про вертикальне положення передпліччя.

Вправа № 7

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. Згинаємо корпус ляльки вперед, назад, по колу за допомогою руху кисті. Намагаємося з'єднати повороти голови з нахилами корпусу, якщо це необхідно в запропонованих обставинах.

Методичні вказівки. Під час виконання вправи працює тільки зап'ястя. Передпліччя залишається вертикальним.

Вправа № 8

Початкове положення. Постава вільна.

Техніка виконання. Хо́да ляльки з механікою виконується як хо́да її без механіки.

Методичні вказівки. Звернути увагу на положення голови механізованої ляльки під час ходи. Голова ляльки повертається за допомогою лівої руки на гапті, що скеровує голову вправо та вліво. Обов'язково звернути увагу на скоординовану дію лівої та правої рук для природного руху ляльки.

Кожне заняття з майстерності актора театру ляльок необхідно починати з тренування. Вправи студента з лялькою-петрушкою не припиняти протягом семестру. Це дає можливість тримати навички ляльководіння у робочому стані, виховати звичку до наполегливої роботи, до точності та непомильності. Студент мусить працювати зосереджено та критично ставитись до своїх помилок.

Необхідно поєднувати тренування з лялькою з тренуванням внутрішньої артистичної техніки актора і творчими пошуками. Професор Б. Є. Захава висловив слушну думку про те, що “завдання допоміжних тренувальних дисциплін – виховати в учнях ряд навичок та вмінь”*. Він пише, що самі по собі ці навички та вміння не є виразними засобами, доки не з'єднаються з внутрішньою психотехнікою актора.

Прості вправи можна ускладнювати, об'єднуючи декілька з них. Навантаження під час тренування треба збільшувати поступово, як у часі, так і за кількістю вправ.

Тренування з лялькою-петрушкою поступово на основі вправ з використанням фантазії і творчого пошуку студента відобразяться в задумі невеликих етюдів – індивідуальних та парних. Етюди потребують ретельного добору рухів ляльки. Рухи, що втілюють дію, потрібно наполегливо тренувати, доти, доки вони не стануть рефлексорною звичкою і увага студента-виконавця від подро-

* Захава Б. *Мастерство актера и режиссера.* – М., 1964. (стор. 74)

биць керування лялькою з усвідомленням руху тільки як дії поступово перейде на ляльку як “живого” партнера.

Вища театральна школа України, ґрунтуючись на традиціях та новітніх досягненнях сценічного мистецтва, готує акторів-лялькарів, які професійно володіють усіма основними системами ляльок, зокрема лялькою-петрушкою. Такий актор зуміє творчо увійти в репертуар театру; він плідно продовжуватиме пошуки виразних можливостей цієї прадавньої і водночас молоді професії лялькаря, в мистецтві якого поєднуються наївність і весела простота з глибинною народною філософічністю.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Бирман С. Путь актрисы. – М.: ВТО, 1959.
2. Захава Б. Мастерство актера и режиссера. – М., 1964.
3. В профессиональной школе кукол /Сборник – Л., 1979.
4. В профессиональной школе кукол /Сборник – Л., 1985.
5. В профессиональной школе кукол /Сборник – Л., 1987.
6. Сценическая педагогика/Сборник – Л., 1973.
7. Кнебель М. Поэзия педагогики. – М., 1976.
8. Кристи Г. Воспитание актера школы Станиславского. – М., 1983.
9. Королев М. Искусство театра кукол. – 1973.
10. Кох И. Основы сценического движения. – Л., 1970.
11. Савушкина Н. Русский народный театр. – М., 1976.
12. Симанович-Ефимова Н. Записки петрушечника. – 1980.
13. Смирнова Н. Искусство играющих кукол. – М., 1983.
14. Советов В. Театральные куклы. – СПб., 2003.
15. Сперанский Е. Актер театра кукол. – М.: ВТО, 1965.

16. Станиславский К. Работа актера над собой. Т.2. – 1964.
17. Образцов С. Моя профессия. – М., 1981.
18. Тарасов Г. Театр петрушки. – Л., 1936.
19. Федотов А. Техника театра кукол. – М.: Искусство, 1953.
20. Цветков В. Основы классической режиссуры. – Х.: Торсинг, 2003.
21. Шихматов Л. Сценические этюды. – М., 1964.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Оволодіння елементами акторської майстерності через вправи та етюди з руками	7
Розділ II. Система вправ та методичні рекомендації для оволодіння механікою тростинної ляльки	29
Розділ III. Основи роботи з лялькою-петрушкою.....	51
Бібліографія.....	59

Навчальний посібник

Світлана ФЕСЕНКО

**ОСНОВИ ТРЕНІНГУ І ТЕХНІКИ
АКТОРА ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК**

Редактор: Ніна Бічужа

Дизайн і верстка: Інна Шкльода

Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 3,7.
Наклад 200 прим.

